

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра політології і державного управління

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету суспільних наук

/Остапець Ю.О./

«27» червня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Політичні партії і вибори в країнах Центральної Європи

Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	052 Політологія
Освітня програма	Політологія
Статус дисципліни	Обов'язкова
Мова навчання	Українська

Ужгород 2023

Робоча програма навчальної дисципліни «Політичні партії і вибори в країнах Центральної Європи» для здобувачів вищої освіти галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 052 Політологія освітньої програми Політологія.

Розробник: Остапець Ю. О., доктор політичних наук, професор кафедри політології і державного управління.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри політології і державного управління

протокол № 14 від «27» червня 2023 р.

Завідувач кафедри д. політ. н., доц. Ключкович А. Ю.

Схвалено науково-методичною комісією факультету суспільних наук

протокол № 8 від «29» червня 2023 р.

Голова науково-методичної комісії д. пед. н., проф. Попадич О. О.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 180	1-ий	1-ий
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин: 3,4 для денної форми навчання: аудиторних – 58 самостійної роботи студента – 92	2-ий	2-ий
	Лекції:	
	32	12
	Практичні (семінарські):	
	26	4
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усний	Самостійна робота:	
	92	134

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Політичні партії і вибори в країнах Центральної Європи» ознайомлення здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти з теоретичними знаннями щодо виникнення, утворення, діяльності політичних партій та особливостей електоральних процесів у країнах Центральної Європи.

Відповідно до освітньої програми 052 «Політологія», вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

- 1) Інтегральної компетентності (ІК): здатності розв'язувати складні задачі і проблеми дослідницького та/або інноваційного характеру у політичній сфері, що характеризуються невизначеністю умов і вимог, із застосуванням фахових досліджень та/або здійснення інновацій.
- 2) Загальних компетентностей:
 - здатності проводити дослідження на відповідному рівні (ЗК 02);
 - здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 04);
 - здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями (ЗК 05);
 - вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми (ЗК 07);
 - спроможність працювати у міжнародному контексті (ЗК 09);
 - здатність комунікувати з представниками інших професійних груп різного рівня та громадськістю (ЗК 11);
 - знання предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК 12).
- 3) Спеціальних (фахових) компетентностей:
 - спроможність здійснювати фахову педагогічну та/або науково-педагогічну діяльність у закладах освіти (СК 02);
 - спроможність комплексно використовувати нормативну та емпіричну політичну теорію, методологію політичних досліджень та прикладного політичного аналізу (СК 05);
 - спроможність ефективно виконувати політико-організаційні, експертно-аналітичні та консультаційні функції на національному та міжнародному рівні (СК 07);
 - вміння застосовувати під час дослідницької та практичної діяльності модерні та постмодерні теоретичні і методологічні підходи до розуміння сутності та аналізу різних рівнів політичної сфери (СК 08);
 - вміння застосовувати форми, інструменти та методи публічного управління, регіональної політики, місцевого самоврядування, партійного та виборчого менеджменту у європейських країнах у практичній професійній діяльності в Україні (СК 10);
 - спроможність застосовувати методики аналізу великих масивів інформації, політичної діагностики загалом для оцінки, прогнозування, моделювання розвитку різних рівнів політичної сфери (СК 15);
 - дотримання етичних засад у професійній політико-управлінській, консалтинговій, аналітичній, дослідницькій діяльності, здатність формувати та просувати політичний імідж (СК 16).

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Політичні партії і вибори в країнах Центральної Європи» є опанування таких обов'язкових компонентів (ОК) ОПП:

ОК 01 Методологічні підходи сучасної політичної науки

ОК 03 Публічна політика та управління у країнах Центральної Європи

ОК 07 Етнополітика у країнах Центральної Європи.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Політологія», вивчення навчальної дисципліни «Політичні партії і вибори в країнах Центральної Європи» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання з політології, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	ПРН-02
Вільно спілкуватись усно і письмово українською та англійською мовами при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій в сфері політології	ПРН-03
Критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів	ПРН-06
Враховувати у дослідницькій та консультативній діяльності етнокультурні, етноконфесійні та етнопсихологічні параметри населення, зокрема центральноєвропейського регіону, їх вплив на публічну політику та політичний менеджмент, в тому числі в контексті антикризового управління	ПРН-10
Впроваджувати ефективні моделі партійного та виборчого менеджменту, зокрема апробовані в країнах Центральної Європи, у практичній політичній, професійній (консалтинговій, аналітичній, експертній, комунікаційній) діяльності, володіючи знаннями про закономірності та особливості розвитку партійних та виборчих систем	ПРН-12
Застосовувати глобальний, міжнародний регіональний контекст до аналізу політичних явищ, відносин та тенденцій у політичній сфері України, розробляти прогнози та моделі розвитку різних сфер політичного та публічного життя, використовуючи досвід центральноєвропейських країн	ПРН-13
Здійснювати інформаційно-аналітичну, консалтингову, експертну діяльність, володіти навичкам політичної діагностики, прогнозування та моделювання, враховуючи міжнародний та регіональний контекст	ПРН-17
Збирати, обробляти, аналізувати, інтерпретувати великі масиви даних про політичні та соціальні процеси та явища в Україні та у міжнародному вимірі, використовувати різні види писемних, візуальних джерел, аудіо записів для політологічного аналізу	ПРН-18
Застосовувати сучасні технології, розробки, включно використання сучасних інформаційних систем та мереж у наукових дослідженнях та практичній політиці для здійснення моніторингу соціально-політичної стабільності у громадах, регіонах України та Центральної Європи загалом	ПРН-19
Дотримання етичних засад у професійній діяльності та у громадсько-політичному житті, під час міжособистісної та ділової комунікації з	ПРН-21

представниками наукових, політичних, управлінських, громадських, національно-культурних, релігійних організацій і спільнот, спроможність до дій в межах етики професійних відносин, толерантне ставлення до інших думок та позицій	
--	--

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Політичні партії і вибори в країнах Центральної Європи**»:

Очікувані програмні результати навчання	Шифр ПРН
Вміти застосовувати спеціалізовані концептуальні знання з політології, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності у контексті проведення досліджень, пов'язаних з вивченням електоральних процесів та процесів партійного будівництва у країнах Центральної Європи	ПРН-02
Вільно спілкуватись усно і письмово українською та англійською мовами при обговоренні виборчих процесів та процесів партогенезу у країнах Європейського Союзу	ПРН-03
Критично осмислювати особливості партійного будівництва та формування урядових коаліцій у країнах Центральної Європи, принципи здійснення влади та публічної політики	ПРН-06
Враховувати при вивченні політичних партій, партійних систем, виборчих процесів етнокультурні, етноконфесійні та етнопсихологічні параметри населення, зокрема центральноєвропейського регіону	ПРН-10
Застосовувати ефективні моделі партійного та виборчого менеджменту, зокрема апробовані в країнах Центральної Європи, у практичній політичній, професійній (консалтинговій, аналітичній, експертній, комунікаційній) діяльності, володіючи знаннями про закономірності та особливості розвитку партійних та виборчих систем. Вміти впроваджувати кращі інституційні та поведінкові моделі в українську політичну практику	ПРН-12
Застосовувати глобальний, міжнародний, регіональний контекст до аналізу електоральних процесів та процесів партійного будівництва у політичній сфері України, розробляти прогнози та моделі розвитку партійної сфери, використовуючи досвід центральноєвропейських країн	ПРН-13
Здійснювати інформаційно-аналітичну, консалтингову, експертну діяльність, володіти навичкам політичної діагностики, прогнозування та моделювання при вивченні політичних процесів електоральних процесів та процесів партієтворення у країнах Центральної Європи	ПРН-17
Збирати, обробляти, аналізувати, інтерпретувати великі масиви даних про результати виборчих процесів та процесів партійного будівництва в Україні та країнах Центральної Європи у міжнародному вимірі, використовувати різні види писемних, візуальних джерел, аудіо записів для політологічного аналізу	ПРН-18
Застосовувати сучасні технології, розробки, включно використання сучасних інформаційних систем та мереж у наукових дослідженнях та практичній політиці для здійснення моніторингу соціально-політичної стабільності у громадах, регіонах України та Центральної Європи загалом	ПРН-19
Дотримання етичних засад у професійній діяльності у контексті проведення виборчих кампаній та у громадсько-політичному житті, під час міжособистісної та ділової комунікації з представниками наукових, політичних, управлінських, громадських, національно-культурних,	ПРН-21

релігійних організацій і спільнот як в Україні, так і країнах ЦЄ; спроможність до дій в межах етики професійних відносин, толерантне ставлення до інших думок та позицій	
--	--

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- іспит;
- письмове тестування;
- написання рефератів;
- виконання творчо-аналітичного завдання.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на семінарських заняттях, письмове тестування з теми.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Індивідуальна робота	Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5			
6	6	6	6	6	20	50	100

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Індивідуальна робота	Модульна контрольна робота	Сума
T7	T8	T9	T10	T11			
6	6	6	6	6	20	50	100

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	5	30	8	30
Творчо-аналітичне завдання (інд. робота)	2	20 (10+10)	20 (10+10)	20
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

Мінімальний поріг для допуску до модульної контрольної роботи становить 10 балів. Модульна контрольна робота складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 10 балів.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння основних закономірностей в організації управлінської структури політичних партій та особливостей їхнього функціонування у сучасних умовах.

Третє питання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 25 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до «*Положення про порядок та методичку проведення семестрових (курсних) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті*» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку « добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	незараховано з можливістю повторного складання
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. МЕТОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРТОГЕНЕЗУ ТА ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

ТЕМА 1. ВИБОРЧІ СИСТЕМИ І ПАРТІЇ В ЕЛЕКТОРАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічні засади дослідження політичних партій у суспільствах, які трансформуються. Специфіка функціонування партійних систем на різних стадіях демократичного переходу. Консолідована партійна система. Показники консолідованої партійної системи – зниження рівня партійної фрагментації та рівня електоральної неусталеності партійних уподобань.

Методологія дослідження виборчих процесів. Електоральна формула. Електоральний поріг. Моделі електоральної поведінки. Ефективність виборчих систем та їх критерій.

Індекс ефективної кількості електоральних і парламентських партій (М. Лааксо і Р. Таагапера). Індекс диспропорціональності Д. Рає та А. Лейпхарта, індекс пропорційності Р. Гюнтера. Індекс агрегації Л. Маєра про ступінь сконцентрованості партійних систем.

Індекс фракційності Д. Рає. Індекс фракційності як критерій класифікації партійних систем. Індекс урядової істотності (індекс урядової участі та індекс урядової відповідальності). Вимірювання індексом впливу партій на діяльність уряду. Індекс Педерсена та вимірювання усталеності партійних уподобань виборців. Індекс Т Ванханен про вплив партій на процес демократизації.

ТЕМА 2. СОЦІОПОЛІТИЧНІ ПОДІЛИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕЛЕКТОРАЛЬНУ КОНКУРЕНЦІЮ ТА КОНФІГУРАЦІЮ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Специфіка соціального та політичного поділів у ЦЄ. Індикатори сформованості соціополітичного поділу. Стадії формування соціополітичних поділів.

Структура змін основних груп населення у післявоєнний період. Особливості еволюції партій лівого спрямування. Чинники політичного протистояння в країнах ЦЄ. Місце етнічних меншин у політичному просторі країн ЦЄ. Політичний формат протистояння на етнічній основі в країнах ЦЄ.

Релігійна складова в суспільно-політичних процесах країн ЦЄ. Особливості політичних партій християнсько-демократичного спрямування. Територіальна складова політичних відносин.

ТЕМА 3. ІНСТИТУЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Особливості функціонування монархів як глав держав у країнах ЦЄ. Історичний досвід інституту президента в країнах ЦЄ.

Спільні та особливі вимоги до кандидатів на посаду президента. Способи обрання та терміни перебування президентів на посаді. Обсяги повноважень президентів у системі взаємин: президент – парламент – прем'єр-міністр (уряд). Рівень політичної ваги в умовах парламентської та напівпрезидентської форм правління. Феномен когабітації за напівпрезидентської форми правління. Інструменти вимірювання сили президентів.

Парламент як інститут представництва. Спільні й особливі вимоги щодо: кандидатів у депутати, імперативного мандату, парламентського імунітету, індемнітету, права на конфіденційну інформацію, винагороду та привілеї. Роль і значення голів парламентів, зіставлення обсягів їхньої компетенції. Позиція керівних органів парламентів. Головні особливості парламентських комітетів і комісій: цілої палати, постійних, тимчасових, спільних у випадку двопалатних парламентів. Аналіз партійних фракцій у діяльності парламентів країн ЦЄ.

ТЕМА 4. СІМ'Я ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Суть поняття «сім'я політичних партій». Концепція сімей (родин) політичних партій, котрі представляють виразну і окрему ідеологічно-програмну самоідентичність. Критерії родин політичних партій: генетичний, матеріальний та організаційний. Генетичний критерій – пов'язаний із появою спільних рис між партіями, котрі оформились у результаті однакового процесу інституалізації. Програмний критерій тісно пов'язаний з генетичним. Політичні партії, які належать до «генетичних» сімей партій, намагаються реалізувати близькі пункти своїх програм. Організаційний критерій пов'язаний із створенням наднаціональних об'єднань, які об'єднують подібні типи партій (наприклад, Соцінтерн, Ліберальний Інтернаціонал).

Сім'я комуністичних партій. Витоки та причини комуністичного руху. Етапи становлення комуністичних партій. Сім'я соціал-демократичних партій. Причини виникнення соціал-демократичних партій в II-й половині XIX - поч. XX ст. Сучасний стан соціал-демократичних партій. Причини виникнення партій на переломі XIX - XX ст.

Сім'я християнсько-демократичних партій. Три категорії угруповань ХДП: а) партії католицького походження; б) партії, що представляють інтереси католицької громади та протестантів; в) малі християнські партії протестантського чи католицького походження.

Сім'я консервативних партій. Причини виникнення консервативних партій на переломі XIX і XX ст. Два типи угруповань консервативних партій: а) загальнонаціональні партії, котрі намагаються відмовитись від класового звернення до виборців і замінити його універсальною ідеологією “понад поділами”; б) загальнонародні партії популістської виборчої підтримки. Сім'я праворадикальних партій, та їх типи: 1) праворадикальні партії старого типу; 2) праворадикальні партії нового типу.

ТЕМА 5. ФОРМУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ ТА ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ПАРТОГЕНЕЗ

Погляди засновників партології на процеси формування партійних систем. А. Токвіль про особливості формування партійної системи США. Етапи становлення партійної системи США відповідно до теорії Дж. Брайса.

Головні фактори впливу на формування багатопартійних європейських систем відповідно до Дж. Брайса. Ворожнеча багатих і бідних (капіталістів і робітників). Протистояння по півдні землеволодіння. Релігійна боротьба. Ворожнеча між національностями. Дискусії про переваги монархічного і республіканського правління. Протистояння по питанню розширення діяльності держави і збільшення свободи торгівлі.

Фактори впливу на генезу партійних (утворення багатопартійних систем) систем за Е. Лоуеллом. Відсутність консенсусу в суспільстві щодо форми правління. Постійна зміна форм правління. Риси національного характеру (відсутність державницьких традицій, небажання утворювати політичні організації тощо). Виборча система. Практика роботи партійних фракцій у парламенті.

Сучасні погляди на генезу партійних систем. М. Дюверже про особливі і загальні фактори впливу на еволюцію партійних систем. Особливі фактори (особисте суперництво між національними лідерами, політична ситуація, етнічні проблеми тощо). Загальні фактори (тип виборчої системи).

С. Ліпсет, С. Роккан про 4 типи соціально-політичних розмежувань та їх вплив на партійну систему. Конфлікт між центром і периферією. Конфлікт між державою і церквою. Конфлікт між містом і селом. Конфлікт між власниками і робітниками. Теорія розмежувань на сучасному етапі. Виокремлення нових типів розмежувань

Сутність партійної системи та її характеристики. Фактори, які впливають на формування партійних систем. Суспільно-політичні розколи та їх трансформація на партійні системи (теорія С. Роккана). Вплив виборчих систем на формування систем партійних. Закони М. Дюверже.

Класифікація партійних систем, критерії класифікації. Класифікація партійних систем Дж. Сарторі. Однопартійна система. Гегемоністська партійна система. Партійна система домінування. Двопартійна система. Різновиди двопартійних систем. Слабкі і сильні сторони двопартійної системи. Партійні системи США і Великобританії. Партійна система обмеженого плюралізму. Партійна система поляризованого плюралізму. Партійні системи країн Західної Європи (Австрія, Бельгія, Данія). Особливості становлення партійних систем країн Центральної та Східної Європи (Польща, Угорщина, Чехія). Атомізована партійна система.

МОДУЛЬ 2. ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

ТЕМА 6. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Методологічні засади дослідження політичних партій у суспільствах, які трансформуються. Специфіка функціонування партійних систем на різних стадіях демократичного переходу. Консолідована партійна система. Показники консолідованої

партійної системи – зниження рівня партійної фрагментації та рівня електоральної неусталеності партійних уподобань.

Етапи формування партійних систем у країнах ЦСЄ за Дж. Сарторі: поляризації, фрагментації, плюралізму.

Типи партій у країнах ЦСЄ (К. Джанда). Партії масових демократичних рухів. Партії залишки комуністичних партій. Відновлені довоєнні партії. Етнічні партії. Партії нових соціальних цінностей. Екзотичні партії.

Вплив соціально-політичних розмежувань на формування партійних систем (теорія С. Роккана, С. Ліпсета). Г. Голосов про сім проблемних вимірів, які співвідносяться з конфліктними лініями С. Ліпсета і С. Роккана. Культурно-етнічний, релігійний, соціально-економічний, зовнішньополітичний, вимір „місто–село” та вимір „підтримки режиму”.

Основні тенденції розвитку партійних систем країн ЦСЄ. Вплив виборчих систем на формування систем партійних. Вплив форми правління на формування партійних систем.

ТЕМА 7. МІЖНАРОДНІ ОБ'ЄДНАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Інтернаціонали як форма міжнародних об'єднань політичних партій. Історичні інтернаціонали., причини виникнення, основні напрямки діяльності.

Міжнародне товариство робітників – I Інтернаціонал (Лондон, 1864). Організаційна структура I Інтернаціоналу та його роль у координації робітничого руху. Розкол в I Інтернаціоналі та виникнення Анархістського інтернаціоналу (1872). Розпуск I Інтернаціоналу (1876).

Утворення II Інтернаціоналу та його головні завдання (1889 – 1914). Бернський інтернаціонал (1914). Другий з половиною Бернський інтернаціонал (1921). Соціалістичний інтернаціонал як об'єднання двох Бернських інтернаціоналів (1923). IV Інтернаціонал (1938) Л. Троцького.

Сучасні інтернаціонали. Соціалістичний інтернаціонал (Франкфурт, 1951). Франкфуртська декларація «Цілі і завдання демократичного соціалізму». Концепція демократичного соціалізму її сутність концепції та основні складові. Діяльність Інтернаціоналу на сучасному етапі.

Ліберальний інтернаціонал (Оксфорд, 1947). Маніфест лібералів. Християнсько-демократичний Інтернаціонал (1982). Витоки інтернаціоналу – Всесвітній союз християнських демократів (1961). Партії члени Інтернаціоналу.

Утворення консервативного інтернаціоналу. Європейський демократичний союз як міжнародне об'єднання консервативних партій (Зальцбург, 1978). Міжнародний демократичний союз (Консервативний інтернаціонал) – Лондон, 1983.

Парламент Європейського Союзу, його партійна структура. Вибори до Європейського парламенту

ТЕМА 8. ВИБОРЧІ СИСТЕМИ ТА ПРОЦЕСИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Вибори в країнах ЦСЄ. Парламентські, президентські вибори та вибори органів місцевого самоврядування. Історичні особливості та передумови формування виборчих систем.

Пропорційні виборчі системи формування парламентів (Болгарії, Естонії, Латвії, Польщі, Словаччини, Словенії і Чехії). Особливості застосування пропорційної системи: виборча формула, виборчий поріг, система виборчих списків, величина виборчих округів.

Змішані виборчі системи формування парламентів у країнах ЦСЄ (Литва, Румунія, Угорщина). Особливості застосування змішаних виборчих систем, їх вплив на структурування парламентів та формування партійної системи.

ТЕМА 9. ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНФІГУРАЦІЮ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ (2017–2023 рр.)

Парламентські вибори в Чеській Республіці (20-21 жовтня 2017 р.). Розстановка політичних сил напередодні виборів. Участь громадян у виборах. Переможці парламентських виборів: ПП «Акція незадоволених громадян», Громадянська демократична партія, ПП «За свободу і пряму демократію», Комуністична партія Чехії і Моравії, Чеська соціал-демократична партія, ХДС – ЧНП, ПП «Мери і незалежність», ПП «ТОР 09». Конфігурація парламенту за результатами виборів. Склад урядової коаліції.

Парламентські вибори в Угорщині (8 квітня 2018). Розстановка політичних сил напередодні виборів. Участь у виборчій кампанії. Переможці виборів: ПП «ФІДЕС», ПП «За кращу Угорщину», ПП «Діалог», ПП «Політика може бути іншою», ПП «Демократична коаліція». Конфігурація партійної системи за результатами виборів. Структура урядової коаліції.

Парламентські вибори в Польщі (13 жовтня 2019), Естонії (3 березня 2019), Словаччині (29 лютого 2020), Румунії (6 грудня 2020). Характеристика суб'єктів виборчого процесу. Утворення коаліцій та конфігурації партійних систем за результатами виборів.

Парламентські вибори 2020 р. Словаччині (29 лютого), Хорватії (5 липня), Литві (11 та 25 жовтня), Румунії (7 грудня). Країнова специфіка виборів та особливості протистояння мейнстримних партій та партій «нової політики».

Парламентські вибори 2021 р. в Болгарії (4 квітня, 11 липня та 14 листопада), Чехії (8-9 жовтня). Акторний склад та конфігурація партійних систем за результатами виборів.

Парламентські вибори в Словенії (24.04.2022), Латвії (01.10.2022), Болгарії (02.10.2022), Характеристика конфігурації партійних систем за результатами виборів. Парламентські вибори 2023 р. (Словаччина, Польща).

ТЕМА 10. ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Вплив парламентських виборів на формування партійної системи. Методологія аналізу участі політичних партій у виборчому процесі.

Підходи до періодизації становлення партійної системи України. Методологія виокремлення періодів. Періодизація становлення партійної системи відповідно до парламентських електоральних циклів та теорії Дж. Сарторі.

Вибори до ВР України 1994 р. та партійність депутатів. Особливості організації та проведення виборів. Структуризація парламенту за ідеологічною ознакою по лінії «ліві – не ліві» політичні сили: прокомуністична «група 239» та націонал-демократична «Народна рада».

Запровадження змішаної виборчої системи та її вплив на результати парламентських виборів 1998 року. Структура електоральної участі політичних партій. Аналіз результатів виборів. Регіональні особливості організації і проведення виборів та волевиявлення виборців. Політична структуризація ВР України по лінії «пропрезидентські – антипрезидентські сили».

Вибори до ВР України 2002 року. Перемога опозиційних партій на виборах. Невідповідність структури парламенту результатам волевиявлення за партійними списками. Мажоритарний ресурс виборчої системи. Структуризація парламенту – проурядова більшість, ліва опозиція, правоцентристська опозиція.

Парламентські вибори 2006 та 2007 рр., їх порівняльний аналіз. Впровадження пропорційної виборчої системи. Оцінка електорального ефекту пропорційної системи. Регіональне структурування партійного простору України – небезпека розколу на Захід і Схід. Структуризація і причини розпуску Українського парламенту.

Парламентські вибори 2012, 2014 та 2019 років. Порівняльний аналіз результатів парламентських виборів 2014 та 2019 років. Зміна конфігурації та акторного складу партійної системи України за результатами парламентських виборів 2019 року.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1. Методологія дослідження партогенезу та електоральних процесів						
Тема 1. Виборчі системи і партії в електоральному процесі: методологія дослідження	14	2	2			10
Тема 2. Соціополітичні поділи в країнах Центральної Європи та їх вплив на електоральну конкуренцію та конфігурацію партійних систем	16	4	2			10
Тема 3. Інституційні характеристики країн Центральної Європи	16	4	2			10
Тема 4. Сім'ї політичних партій країн Європейського Союзу	16	4	2			10
Тема 5. Формування партійних систем та основні чинники впливу на партогенез	14	2	2			10
Разом за 1 модуль	76	16	10			50
Модуль 2. Електоральні процеси в країнах Центральної Європи						
Тема 6. Особливості формування та функціонування партійних систем країн Центральної Європи	14	4	2			8
Тема 7. Міжнародні об'єднання політичних партій	12	2	2			8
Тема 8. Виборчі системи та процеси в країнах Центральної Європи	12	2	2			8
Тема 9. Електоральні процеси в країнах Центральної Європи та їх вплив на конфігурацію партійних систем (2017-2023)	20	4	6			10
Тема 10. Електоральні процеси в Україні	16	4	4			8
Разом за 2 модуль	74	16	16			42
Разом за семестр	150	32	26			92

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Модуль 1. Методологія дослідження партогенезу та електоральних процесів						
Тема 1. Виборчі системи і партії в електоральному процесі: методологія дослідження	15	2				13
Тема 2. Соціополітичні поділи в країнах Центральної Європи та їх вплив на електоральну конкуренцію та конфігурацію партійних систем	13					13
Тема 3. Інституційні характеристики країн Центральної Європи	15	2				13
Тема 4. Сім'ї політичних партій країн Європейського Союзу	17	2	2			13
Тема 5. Формування партійних систем та основні чинники впливу на партогенез	13					13
Разом за 1 модуль	73	6	2			65
Модуль 2. Електоральні процеси в країнах Центральної Європи						
Тема 6. Особливості формування та функціонування партійних систем країн Центральної Європи	16	2				14
Тема 7. Міжнародні об'єднання політичних партій	14					14
Тема 8. Виборчі системи та процеси в країнах Центральної Європи	14					14
Тема 9. Електоральні процеси в країнах Центральної Європи та їх вплив на конфігурацію партійних систем	17	2	2			13
Тема 10. Електоральні процеси в Україні	16	2				14
Разом за 2 модуль	77	6	2			69
Разом за семестр	150	12	4			134

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Виборчі системи і партії в електоральному процесі: методологія дослідження	2	
2	Соціополітичні поділи в країнах Центральної Європи та їх вплив на електоральну конкуренцію та конфігурацію партійних систем	2	
3	Інституційні характеристики країн Центральної Європи	2	
4	Сім'ї політичних партій країн Європейського Союзу	2	2
5	Формування партійних систем та основні чинники впливу на партогенез	2	
6	Особливості формування та функціонування партійних систем країн Центральної Європи	2	
7	Міжнародні об'єднання політичних партій	2	
8	Виборчі системи та процеси в країнах Центральної Європи	2	
9	Електоральні процеси в країнах Центральної Європи та їх вплив на конфігурацію партійних систем	6	2
10	Електоральні процеси в Україні	4	
Разом		26	4

6.3. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Виборчі системи і партії в електоральному процесі: методологія дослідження	10	13
2	Соціополітичні поділи в країнах Центральної Європи та їх вплив на електоральну конкуренцію та конфігурацію партійних систем	10	13
3	Інституційні характеристики країн Центральної Європи	10	13
4	Сім'ї політичних партій країн Європейського Союзу	10	13
5	Формування партійних систем та основні чинники впливу на партогенез	10	13
6	Особливості формування та функціонування партійних систем країн Центральної Європи	8	14
7	Міжнародні об'єднання політичних партій	8	14
8	Виборчі системи та процеси в країнах Центральної Європи	8	14
9	Електоральні процеси в країнах Центральної Європи та їх вплив на конфігурацію партійних систем	10	13
10	Електоральні процеси в Україні	8	14
Разом		92	134

6.5. Індивідуальне (творчо-аналітичне) завдання

Індивідуальна робота студента з навчальної дисципліни «**Політичні партії і вибори в країнах Центральної Європи**» носить самостійний характер виконання окреслених завдань і тематично охоплює загальне змістовне навантаження з навчального курсу.

Індивідуальна робота студента з предмету «**Політичні партії і вибори в країнах Центральної Європи**» оцінюється за 20-ти бальною системою і включає виконання таких завдань:

- написання та захист рефератів із заданих тем (максимум – 10 балів);
- виконання аналітичного завдання (максимум – 10 балів).

Виконання аналітичного завдання: аналіз виборчої кампанії політичної партії, характеристика парламентської виборчої кампанії в окремій країні з використанням емпіричних методів дослідження, дослідження особливостей партогенезу в окремій країні тощо.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Бусленко В. Взаємовідносини влади та опозиції в державах Вишеградської групи. Вінниця, 2020. 320 с.
2. Бялоблцький З. Стабільність та ефективність урядів у політичних системах країн Східної Європи. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 470 с.
3. Кольцов В. Порівняльний аналіз формування і функціонування політичної опозиції в країнах Вишеградської групи. Монографія. Одеса: «Гельветика», 2018. 524 с.
4. Обушний М., Примуш М., Шведа Ю. Партологія: Навчальний посібник / За ред. М. І. Обушного. К.: Арістей, 2006. 432 с.

5. Остапець Ю., Гайданка Є., Ключкович А., Марадик Н. Еволюція партійних систем країн Вишеградської четвірки. Ужгород, 2014. 256 с.
6. Політичні партії: теорія та функціональні практики. Навчальний посібник Луганськ, 2014. 300 с.
7. Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: Навчальний посібник / Упоряд. М. Лендзел. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2016. 464 с.
8. Панчак-Бялоблоцька Н. Політична структуризація парламентів країн Центральної Європи. Львів: ПАІС, 2014. 352 с.
9. Примуш М. Політичні партії: історія та теорія. Навчальний посібник. К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. 416 с.
10. Романюк А., Литвин В., Панчак-Бялоблоцька Н. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз. Навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 462 с.
11. Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Ткаря. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра». 560 с.
12. Шведа Ю. Партії і вибори: енциклопедичний словник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 750 с.
13. Шведа Ю. Політичні партії у виборах: теорія і практика виборчої кампанії: нав.-мет. посіб. К.: Знання, 2012. 373 с.
14. Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем: Навч. посібник / Ю. Шведа. – Львів: Тріада плюс, 2004. 528 с.

Допоміжна література

1. Горбатенко В. Еволюція політичних партій від кадрових і масових до картельних і новітніх. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2016. Вип. 20. С. 49–55.
2. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: матеріали Венеціанської комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи: пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. К., 2009. 500 с.
3. Зеленько Г. Фактори розмежування політичних сил у країнах Вишеградської групи. [*Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2017. № 3 \(89\). С. 25–43.](#)
4. Копинець Ю. Вплив сучасних тенденцій розвитку країн Європейського Союзу на еволюцію і функціонування партійної системи України: дис..... к. політ. наук 23.00.02 / Ужгородський національний університет. 2021. 269 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/dis_kopynets.pdf (дата звернення 17.06.2022).
5. Копинець Ю.Ю. Інституційна криза політичних партій на початку ХХ століття та характеристика сучасних тенденцій їх розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2020. Випуск 30. С. 146–153.
6. Кольцов В. Порівняльний аналіз формування і функціонування політичної опозиції в країнах Вишеградської групи: монографія. Одеса: ВД «Гельветика», 2018. 524 с.
7. Лебедюк В. Плинність партійних систем у посткомуністичних країнах (1992–2019). URL: https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2020/08/riesw_2019-1-03.pdf (дата звернення 12.07.2023).
8. Литвин В. Нові різновиди та особливості й тренди розвитку спеціальних партій постматеріалістичних цінностей. Політичні партії і вибори: збірник статей і тез за результатами четвертої міжнародної наукової конференції кафедри політології «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича

- Шведи) від 9 листопада 2019 року / за ред. Анатолія Романюка і Віталія Литвина. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020. С. 363–368.
9. Литвин В. Феномен антиістеблшментських партій: на прикладі країн Центрально-Східної Європи. *Політичні партії і вибори: збірник статей і тез за результатами четвертої міжнародної наукової конференції кафедри політології «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 3 листопада 2018 року* / за ред. Анатолія Романюка і Віталія Литвина. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019. С. 261–269.
 10. Литвин В. Популістські партії у структурі модерних партійних систем країн Центральної Європи: порівняльний аналіз. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2012. № 2. С. 69–77.
 11. Нікогосян О. Політичні партії Центральної і Східної Європи в процесі демократизації суспільства. URL: <file:///D:/Downloads/3267-Article%20Text-6745-1-10-20150703.pdf> (дата звернення 16.07.2023).
 12. Остапець Ю. Емпіричні методи досліджень політичних партій і партійних систем. Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. С. 255–276.
 13. Остапець Ю. Методологічні засади аналізу еволюції партійних систем в умовах демократичного транзиту. Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [авт. колект.: С. Асланов, І. Вегеш, М. Вегеш, А. Дербак, М. Зан, Г. Зеленько, Н. Кічера, А. Ключкович, М. Колодій, Г. Кумар, М. Лендбел, Ю. Остапець, А. Романюк, М. Токар, К. Червеняк, М. Шелемба, Мих. Шелемба]; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. С. 201–233.
 14. Остапець Ю., Мартинкович М. Характеристика партійного ландшафту країн Європейського Союзу за результатами парламентських виборів 2022 року. *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 82–93.
 15. Остапець Ю., Копинець Ю. Парламентські вибори 2021 року в країнах Європейського Союзу: характеристика загальних тенденцій та національних особливостей електорального вибору. *Регіональні студії*. 2022. № 30. С. 82–90.
 16. Остапець Ю., Копинець Ю., Остапець І. Протистояння «мейнстримних партій» та партій «нової політики» у країнах Європейського Союзу за результатами парламентських виборів 2020 року. *Політикус*. 2022. Випуск 3. С. 90–100.
 17. Остапець Ю., Ключкович А. Партійна система Словаччини: проблеми функціонування та тенденції розвитку на сучасному етапі. *Регіональні студії*. 2021. № 24. С. 59–67.
 18. Остапець Ю. Місце та функціональні характеристики малих політичних партій в партійній системі України. *Політичні партії і вибори : українські та світові практики : зб. ст. і тез за результатами міжнародної наукової конференції «Малі політичні партії та актори у політичному процесі на регіональному та локальному (субнаціональному) рівнях : Україна і світ»* / [за ред. Анатолія Романюка і Віталія Литвина]. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. Вип. 6. С. 49–66.
 19. Остапець Ю. Мережеві (діджитал) партії в українському партогенезі: що далі чекає на українську партійну систему. *Україна і Центральна Європа: історія, політика, культура. Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів, прав національних меншин та пандемії Covid-19»* / Відповідальні за випуск: В. І. Гирич., М. М. Вегеш. Ужгород: ТОВ "РІК-У", 2021. С. 177–179.

20. Остапець Ю., Радько А. Вплив парламентських виборів в Угорщині 2022 року на акторний склад та конфігурацію партійної системи. *Регіональні студії*. 2023. № 32. С. 81–86.
21. Остапець Ю., Петрінко В. Причини успіху, ідеологічні маркери та електоральні результати праворадикальних партій в країнах Європейського Союзу (2019–2022). *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 93–104.
22. Остапець Ю., Ключкович А. Між мейнстримом і популізмом: особливості розвитку партійної системи Словацької Республіки у контексті парламентських електоральних циклів. *Матеріали V Науково-практичної конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та теми забезпечення прав національних меншин»*. Ужгород, 25 вересня 2020 р. Ужгород, 2020. С. 6–118.
23. Палінчак М., Остапець Ю., Лешанич М. Особливості процесу інституціалізації політичних партій і партійної системи України в умовах демократичного транзиту: монографія. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2021. 240 с.
24. Приходько С., Ільченко А., Макарець С. Мережеві партії як нові політичні актори. *Науковий журнал «Політікус»*. 2023. Випуск 2. С. 50–54.
25. Політичні партії і вибори: українські та світові практики. Випуск 1. Львів, 2017. 382 с.
26. Політичні партії і вибори: українські та світові практики. Випуск 2. Львів, 2018. 300 с.
27. Політичні партії і вибори: українські та світові практики. Випуск 3. Львів, 2019. 284 с.
28. Політичні партії і вибори: українські та світові практики. Випуск 4. Львів, 2020. 400 с.
29. Політичні партії і вибори: українські та світові практики. Випуск 5. Львів, 2021. 388 с.
30. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.
31. Шипунов Г. Ідейно-інституційний розвиток лівих політичних партій: принципи дослідження. Монографія. Львів: Простір-М, 2018. 470 с.
32. Шипунов Г., Швець В. «Нова політика» як наслідок ціннісної трансформації сучасних суспільств: особливості виникнення та тенденції інституційного розвитку в Західній Європі. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Випуск 40. С. 215–223.
33. Шипунов Г. Концептуальні засади транзитологічної парадигми. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2012. С. 103–114.
34. Diamond L., Linz Juan J. Introduction: Politics, Society, and Democracy in Latin America. *Democracy in Developing Countries: Latin America*, edited by Larry Diamond, Juan J. Linz and Seymour Martin Lipset. Boulder: Lynne Rienner, 1989. P. 1–42.
35. Gunther R., Diamond L. (2003). Species of Political Parties. A New Typology. URL: <https://olemiss.edu/courses/pol628/guntherdiamond03.pdf> (дата звернення 12.07.2023).
36. Gerbaudo P. *The Digital Party: Political Organisation and Online Democracy*. Pluto Press., 2019. 240 p.
37. Duverger M. *Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State*. New York: John Wiley & Sons, 1963. 393 p.
38. Inglehart R. *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1977. 482 p.
39. Ignazi P. The Crisis of Parties and the Rise of New Political Parties. *Party Politics*. 1996. Vol. 2. Issue 4. P. 549–566.
40. Lipset S. M., Rokkan S. *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*. New York, Toronto, The Free Press, 1967. 554 p.
41. Katz R., Mair P. Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics*, 1995, vol. 1, no. 1, pp. 5–28.

42. Kirchheimer O. The Transformation of the Western European Party Systems. *Political Parties and Political Development*. Princeton, NJ, Princeton University Press, 1966, pp. 177–200.
43. Kitschelt H. Diversification and Reconfiguration of Party Systems in Postindustrial Democracies. Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2004. 23 p.
44. Lijphart A. Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies. 1945–1990. New York. Oxford: Oxford University Press, 1994. 209 p.
45. Margetts H. Cyber Parties. URL: <http://www.artefaktum.hu/btk03osz/margetts.pdf> (дата звернення 10.06.2022).
46. Parties and Elections in Europe. URL: <http://www.parties-and-elections.eu/index.html> (дата звернення 10.06.2022).
47. Panebianco A. Political Parties: Organization and Power. Cambridge, Cambridge University Press, 1988. 336 p.
48. Rahat G., Kenig O. Party Change and Political Personalization in Democracies. Oxford University Press, 2018. 264 p.
49. Sartori G. Parties and Party Systems: A Framework for Analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 1976. 370 p.
50. Siaroff A. Two-and-a-Half-Party Systems and the Comparative Role of the «Half». *Party Politics*. 2003. № 9. P. 267–290.
51. Siaroff A. Comparative European Party Systems: An Analysis of Parliamentary Elections Since 1945. New York and London: Taylor and Francis, 2000. 484 p.
52. The European Elections Monitor. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en/the-european-elections-monitor/2021/> (дата звернення 15.00.2022).

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000290> (дата звернення 21.08.2021).
2. Національний Інститут стратегічних досліджень при Президенті України. URL: <http://www.niss.gov.ua/> (дата звернення 21.08.2021).
3. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. URL: <http://www.razumkov.org.ua/ukr/index.php> (дата звернення 21.08.2021).
4. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/> (дата звернення 21.08.2021).
5. Parties and Elections in Europe. URL: <http://www.parties-and-elections.eu/index.html> (дата звернення 10.07.2021).
6. The European Elections Monitor. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en/the-european-elections-monitor/2021/> (дата звернення 15.07.2021).
7. 2019 European election results. URL: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en> (дата звернення 15.06.2021).